

Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija

ZIŅAS

Sākums > Ziņas

Astoņdesmito gadu politiskās prāvas: Ginta Zelmeņa VDK krimināllietu izpētes iespēju analīze

VDK zinātniskās izpētes komisija
03.02.2016

LPSR Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija publicē VDK zinātniskās izpētes komisijas piesaistītā eksperta, vadošā pētnieka Dr. hist. Ginta Zelmeņa analīzi "Valsts drošības komiteja un divdesmitā gadsimta astoņdesmito gadu politiskās represijas okupētajā Latvijā: izpētes iespējas". Ziņojuma mērķis ir sniegt ieskatu politisko represiju īpatnībās okupētajā Latvijā divdesmitā gadsimta astoņdesmitajos gados un LPSR VDK lomu tajās.

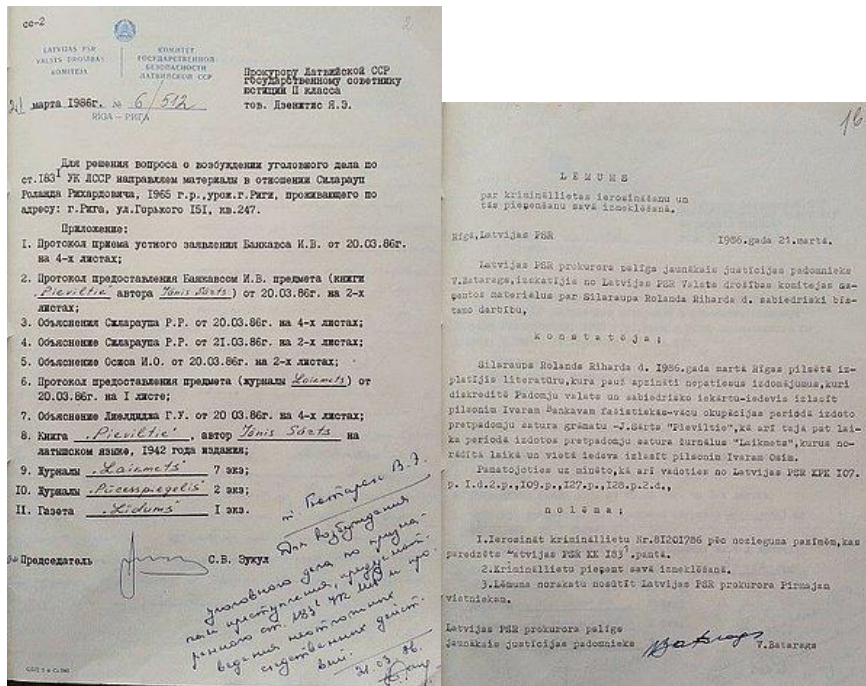
Ziņojumā sniegts Valsts drošības komitejas (VDK) izmeklēto krimināllietu vispārīgs raksturojums, pamatojoties uz veikto pētījumu no 2015. gada septembra līdz decembrim, kā arī aplūkoti daži juridiskie aspekti, kas noteica VDK formālās tiesības krimināllietu izmeklēšanā un to salīdzinājumu ar VDK faktisko darbību. Sevišķa uzmanība pievērsta VDK arestēto cilvēku "sociālajam portretam", kā arī viņu "brīdināšanai", "profilaktēšanai" un "operatīvajai izstrādei" pirms aresta. Ziņojuma beigās iezīmētas tālākās pētniecības iespējas VDK izmeklēto krimināllietu izpētē un to – kāda veida informāciju par pašu VDK iespējams iegūt no VDK izmeklētajām krimināllietām, piemēram, fakti par psihiatrijas izmantošanu represijās un politiskajās represijās iesaistītajām amatpersonām.

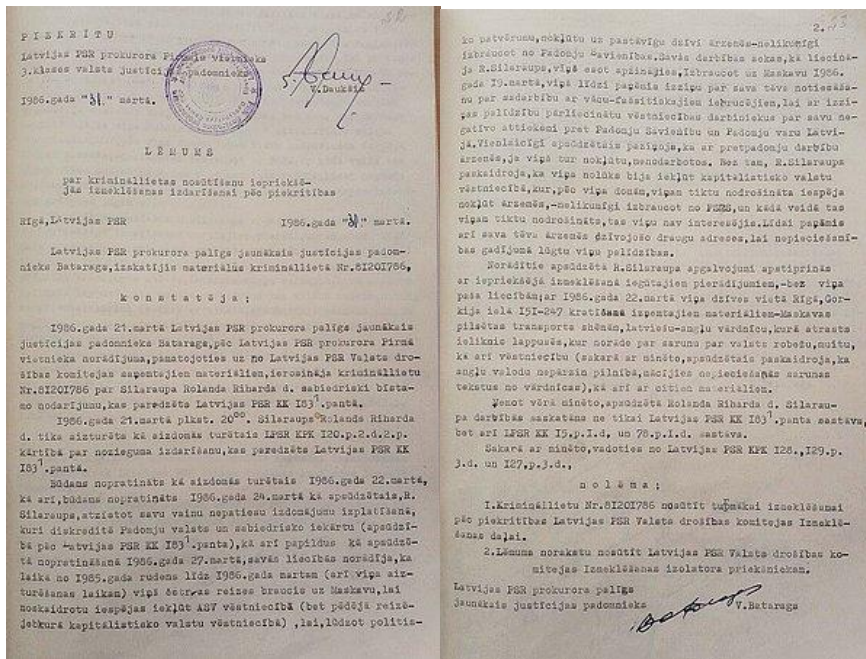
VDK darbība ir cieši saistīta ar Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (PSRS) okupācijas laika represijām Latvijā. Divdesmitā gadsimta astoņdesmitajos gados Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) VDK pārsvarā izmeklēja trīs noziegumu veidus. Pirmkārt, tā bija "pretpadomju agitācija un propaganda", kā arī "apzināti nepatiesi izdomājumi, kuri diskreditē Padomju valsts un sabiedrisko iekārtu". Šiem "noziegumiem" bija izteikti politisks raksturs. Otrkārt, tā bija bēgšana no PSRS, par ko varēja sekot apsūdzība ne tikai par nelegālu robežas šķērsošanu, bet atsevišķos gadījumos pat par "dzimtenes nodevību". Treškārt, tie bija ekonomiskie noziegumi ("kontrabanda", "nelikumīgas valūtas operācijas" un "spekulācija"), kas PSRS likumos gan bija definēti kā noziegumi, bet faktiski vairumā gadījumu izpaudās kā privātas uzņēmējdarbības veikšana.

Ziņojumā ir analizētas tās krimināllietas, kas laikā no 1981. gada līdz 1986. gadam bija ierosinātas par "pretpadomju agitāciju un propagandu" (LPSR Kriminālkodeksa 65. pants), kā arī par "apmelojošu izdomājumu izplatīšanu, kuri diskreditē Padomju valsts un sabiedrisko iekārtu" (LPSR Kriminālkodeksa 183.1 pants), un kuras izmeklēja LPSR VDK. Īsuma labad šajā ziņojumā tās būs dēvētas par "politiskajām krimināllietām" vai politiskajiem "noziegumiem".

LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas eksperts Dr. hist. Gints Zelmenis. Kristīnes Jarinovskas foto.

Pirmkārt, ir konstatēti vairāki gadījumi, kad VDK izmeklēja tādas krimināllietas, kuru izmeklēšana formāli tās kompetencē neatradās. Tā kā vienīgā institūcija, kuras rokā tolaik bija tik liela vara, lai varētu piespiest tiesu varas un prokuratūras amatpersonas uz šādu situāciju nereaģēt, bija Komunistiskās partijas vadība, ir pamats pieļaut, ka šādas VDK darbības akceptēja arī LKP augstākās amatpersonas.

Otrkārt, divdesmitā gadsimta astoņdesmito gadu politiski represēto vidū nebija sabiedrībā tolaik pazīstamu kultūras, zinātnes vai sabiedrisko darbinieku. Šāds apstāklis rada iespaidu, ka cilvēki, kurus mēdz apzīmēt ar terminu "radošā inteliģence" zināmā mērā tolaik ir bijusi atrauta no pretošanās kustības okupācijas varai. Tomēr pagaidām šo tēzi nevar uzskatīt par pierādītu, un šī jautājuma izpētei turpmāk būtu jāpievērš uzmanība.

Treškārt, vairāki tā laika krimināllietās atrodamie dokumenti satur informāciju, kas tieši pierāda faktu, ka vismaz daļu no politiskajās prāvās tiesātajiem cilvēkiem VDK uzraudzīja jau ilgāku laiku pirms viņu aresta. Turklāt dokumenti pierāda, ka VDK vāca "materiālus" arī par to cilvēku "politiski kaitīgajām" darbībām, kas politiskajās prāvās bija liecinieku statusā. Šis fakts apstiprina tēzi, ka vismaz daļu no politiskajās krimināllietās iesaistītajiem lieciniekiem VDK amatpersonas faktiski uzskatīja par potenciāliem aizdomās turamajiem.

Ceturtkārt, VDK izmeklētās krimināllietas, cita starpā, satur informāciju par psihiatrijas izmantošanu politiskajās represijās.

Pētījuma apskats "Valsts drošības komiteja un divdesmitā gadsimta astoņdesmito gadu politiskās represijas okupētajā Latvijā: izpētes iespējas." VDK zinātniskās izpētes komisijas raksti. 1. sējums. Totalitārisma sabiedrības kontrole un represijas. [elektroniskā versija] Rīga: LPSR Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija, 2016 pieejams šeit *pdf datnes formā.

Plašāka informācija": LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas piesaistītais eksperts Dr. hist. Gints Zelmenis +37126415082

Saistītās ziņas:

Linards Muciņš: Nošaušana sevišķā kārtībā - PSRS noziegums pret ius cogens normām. Liepājas «Zilā brīnuma» piemērs. 21.11.2017

Tweet

Patīk 0

Ieteikt

G+